

Jungmannova cena 2016

Milí přátelé, drazí milovníci překladu, vážené kolegyně, vážení kolegové, dámy a pánové, Velice rád vám zvěstuji, že pořád žijeme a s námi i český překlad, který nás neúnavně dál a dál zaplavuje nespočtenými díly všemožných cizáckých literatur, včetně těch, v nichž se to hemží velbloudy, soby, harpyjemi, Maďary a jinověrci, jimiž jsme často i my sami. Dnes se po roce opět scházíme, abychom nejlepší překlady odměnili, vyjádřili uznání těm z našeho středu, jejichž vynikající překlady vyšly s vrocením minulého roku 2015, a upozornili na ně veřejnost, připomínající jí naléhavě, jak důležitý literární překlad pro rozvoj naší české kultury vždy byl a stále je.

Porota letos pracovala ve složení opět mírně pozměněném; jejími členy byli Jarmila Emmerová, Jiří Našinec, Magdalena Štulcová, Marie Zábranová, Jan Zelenka a – jak jste už dávno vytušili z toho, že tady zase mluvím – také Václav Jamek, který porotě předsedal. Porota by také ráda poděkovala všem, kdo pomohli při hodnocení soutěžních překladů, a znovu by ráda poprosila ty, kdo jsou k tomu kvalifikováni, aby v rámci svých možností tuto mírně honorovanou službu neodmítali: jen s vaší pomocí může Jungmannova cena přetrvat jako úplně a všestranné měřítko hodnot, které v našem překladu vznikají.

V soutěži hodnotíme překlady děl krásné literatury, tedy poezie, narativní prózy a z esejistické tvorby takovou, která v sobě zahrnuje také výrazné parametry estetické. Nezabýváme se tedy překlady literatury společenskovední a naukové vůbec – které by zasluhovaly svou vlastní cenu a bohužel ji stále nemají. Porota nehodnotí ani překlady dětské literatury: těm je vyhrazeno místo v rámci soutěže o Zlatou stuhu; není tedy účelné je do soutěže o Jungmannovu cenu zasílat.

Překlady může do soutěže přihlásit kdokoli od nakladatele přes nadšeného čtenáře až po překladatele samého, a to do 15. února příslušného kalendářního roku (příště tedy do 15. února 2017), a to jen takové, které mají vrocení kalendářního roku předchozího (příště tedy 2016). Porota je oprávněna, ale nikoli povinná přijímat knihy do soutěže i dodatečně. Sejde-li se ve stejném ročníku více překladů téhož překladatele, porota ponechává v soutěži jen jeden překlad, a to vždy takový, který podle jejího úsudku vyznívá nejvíce v překladatelův prospěch, ať už jde o uměleckou náročnost textu, nebo o zdar překladatelova výkonu, a nejlépe když se tyto činitele propojí.

Do letošní soutěže bylo přihlášeno 79 překladových titulů, o šestnáct víc než loni a nejvíce za poslední léta. Ve srovnání s minulým ročníkem, který jak si možná pamatujete, jsme vyhodnotili minimalisticky a odměnami jsme velmi šetřili, je letošní ročník mimořádně úrodný i co do kvality a porota se ocitla v situaci oproti loňsku úplně opačné: ani zdaleka jsme nemohli odměnit všechny tituly, kterým by v hubenějších letech odměna neunikla. Klidnější svědomí máme u těch překladatelů, kteří už Jungmannovu cenu získali a podle pravidel soutěže ji podruhé dostat nemohou. Jsme však rádi, že se o jejich pokračujícím díle dozvídáme.

V roce 2015 to byli zejména Pavel Dominik, který publikoval svůj překlad zřejmě životní, Nabokovův román *Ada aneb Žár*; také Anežka Charvátová (*Hluk padajících věcí* od Juana Gabriela Vásqueze), Kateřina Vinšová (*Boží hora* Erriho de Luky), Robert Svoboda (*Listy ze světa stínů* Vavřince Szeghalmiho), Jiří Stromšík (*Platejs* od Güntera Grasse) nebo Jiří Pelán (podíl na překladu *Díla surrealisty Arthura Cravana*).

Pokud jde o ty ostatní, rozhodla se porota výjimečně citovat všechny překladatele, kteří prošli do závěrečného kola soutěže, v němž se rozhodovalo o ceně i o tvůrčích odměnách – tedy i ty, na které se při odměňování nakonec nedostalo. Je to výraz našeho uznání i radosti, že náš překlad přece jenom vzkvétá a některé roky to bohatě dokazují.

Do posledního kola soutěže o Jungmannovu cenu tedy vedle odměněných postoupili také tito překladatelé:

Michael Alexa (Adam Zagajewski: *Neviditelné věci*, Protimluv Ostrava)

David Bernstein (Teodora Dimovová: *Matky*, nakl. Petr Štengl)

Petr Fantys (Julian Barnes: *Roviny života*, Odeon)
Alice Flemrová (Alessandro Piperno: *S těmi nejbhoršími úmysly*, Paseka)
Pavla Bošková (Světlana Alexijevičová: *Doba z druhé ruky*, Pistorius a Olšanská)
Kamila Hladíková (Cchering Özer: *Zápisky z Tibetu*, Verzone)
Alice Hyrmanová McElween (Donal Ryan: *Srdce na obrtlíku a Prosinec už je takovej*,
Kniha Zlín)
Petr Onufer (Don DeLillo: *Anděl Esmeralda*, Argo)
Vladimír Piskoř (Pasi Ilmari Jääskiläinen: *Literární spolek Laury Sněžné*, Paseka)
David Pišvejc (Hassan Loo Sattarvandi: *Stav obležení*, Kniha Zlín)
Richard Podaný (Joshua Ferris: *Vstát znovu se slepicemi*, Mladá fronta)
Jan Schejbal (Jaume Cabré: *Přiznávám, že...*, Dybbuk)
Irena Steinerová (Nelson DeMille: *Panter*, Kniha Zlín)

Vyskytl se také jeden překladatelský výkon zcela mimořádný, jedinečný, ale nezařaditelný a podle běžných překladatelských kritérií vlastně nehodnotitelný: jde o původně německou knihu *Jiříkovy starosti o minulost*, jejímž autorem je český krajan Jan Faktor (vydalo nakladatelství Plus). Překladatel Radovan Charvát, literárně zřejmě zdatnější než sám autor, ve spolupráci s ním knihu ve skutečnosti přepsal a vytvořil mimořádně přitažlivý, nápaditý a jazykově vynalézavý útvar nový. Překlad je nutno uznat, protože ho uznal autor, který je k tomu způsobilý, nový text se však při vši kráse tomu výchozímu podobá jen velmi vzdáleně. Jde vlastně o dílo úplně nové, na němž má překladatelova tvůrčí schopnost rozhodující zásluhu, ale spíš než překlad je to značně volná variace výchozího textu, která jej v mnohém překonává. Porota se proto po dlouhé a vášnivé diskusi rozhodla dílo nehodnotit, i když je to nesporně krajní, pozoruhodná, dokonce úchvatná podoba, které může překladatelské umění nabýt, ovšem za cenu toho, že za výjimečných okolností poruší všechny podmínky, které musí jinak překladatel bezpodmínečně dodržovat. Jde tedy také o rovné podmínky soutěže, s nimiž se tento výkon nesrovná.

Vážení a milí, dovoluji mi, abych se teď věnoval tomu hlavnímu, totiž udělení palm a vavříků.

První na řadě bývá uznání, které by se mělo klenout nad časem a nad celým lidským dílem: tomu uznání říkáme Síň slávy. V letošním roce jsme se rozhodli do ní povolati člověka, který zdaleka není jen překladatelem, protože překladatelské povolání změnil v široké poslání a stal se skutečným kulturním prostředníkem a spojovníkem mezi literaturou a kulturou českou, respektive československou a literaturami jihoslovanskými. Před rozsahem a hodnotou jeho překladatelského díla se musíme jen klanět, ale on je také významným kulturním novinářem a publicistou, a jak dokazuje jeho nedávno vydaný *Listář*, iniciátorem živých vztahů mezi osobnostmi naší kultury a umění a kultury charvátské, srbské nebo bosenské. Mnozí z vás už poznali, že mluvím o překladateli, laureátovi naší Státní ceny za překladatelské dílo i řady vyznamenání charvátských,

Dušanovi Karpatském.

Mezi oceněnými překlady je zvykem jmenovat nejprve držitele *Prémie Tomáše Hrácha*. Tu získává za rok 2015

Anna Urbanová, za překlad románu Shirley Jacksonové *Dům na kopci* (Argo).

Z posudku: Dnes už klasický gotický horor či psychologický duchařský román americké autorky vyšel v originále v roce 1959. Jeho první český překlad dokonale zachycuje a podtrhuje jeho záhadnou a strašidelnou atmosféru, ale také jemnou vnímavost příznačnou pro hlavní hrdinku, v jejíž perspektivě je vyprávění převážně vedeno. Překladatelka s neuvěřitelnou lehkostí a samozřejmostí přepíná z rejstříku anglické věty do rejstříku věty české, nikde se nenechává svázat ani ochromit strukturou výchozího jazyka. Její překlad je naprosto suverénní a neobyčejně vyzrálý, nezdráháme se konstatovat, že téměř kongeniální.

Porota se dále rozhodla udělit sedm tvůrčích odměn. Získávají je:

Petra Diestlerová – za nový překlad románu Charlese Dickense *David Copperfield* (vydal Odeon)

Jistě si vzpomenete, že jsme loni kritizovali případy, kdy se nové překlady už dobře přeložených děl pořízují zbytečně. V tomto případě porota usoudila, že nový překlad je nejen potřebný, ale také přínosný. Nová verze dobře nahradila současným výrazem to, co v předchozí verzi jazykově zastaralo. Zvolená stylistická poloha tu dobře ladí s povahou vypravěče a protagonisty, v ideálním souladu s psychologí postavy, již jsou přizpůsobeny jazykové prostředky, vystihující zprvu její určitou naivitu, posléze lehkou ironii a citovou vřelost. Překladatelka projevuje smysl pro adekvátní využití idiomatických prostředků, nebojí se expresivity a plně vystihuje jazykovou bohatost, která je pro bezelstnou lidskost a zároveň upřímnou kritičnost Dickensových románů příznačná.

Jitka Hanušová – za překlad románu Katji Kettuové *Porodní bába* (vydalo Argo)

Román finské autorky přináší silný příběh tragické milostné vášně zasazené do drsného severského kraje v krutém, traumatickém období na konci druhé světové války. Překlad byl úkol mimořádně náročný. Jazyk originálu se vyznačuje nejen mnoha nářečnickými prvky, ale také neologismy, jimiž se vyznačuje vlastní výraz autorky. Překlad je náročný i z hlediska reálií, ať už jde o přírodní podmínky nejsevernější části Finska, nebo o skutečnosti kulturněhistorické. V textu se odráží také míšení kultur, k němuž v dané oblasti a v dané době dochází, k čemuž patří také odkazy na lidové magické léčitelství, jemuž se hlavní hrdinka románu mj. věnuje. Překladatelka všechny tyto nástrahy bravurně zvládla a dospěla k působivé syntéze expresivní a lyrické polohy, které dodávají románu jeho uhrančivou sílu.

Dagmar Hartlová – za překlad románu Steva Sem-Sandberga *Vyvolení* (vydala Paseka)

Výchozí text švédského autora je zrádný ve své zdánlivé jednoduchosti a někdy až mrazivé věcnosti výpovědi o zruďném zacházení s oligofrenními a nevladatelnými dětmi v rakouských ústavech v období nacismu. Překlad je přesný a plně adekvátní, v prosté věcnosti textu skvěle postihuje jeho významovou vícevrstevnost i jemnou ironii a působivě tak restituuje odcizující odstup v podání tragického tématu.

Eva Pátková – za překlad románu Charlese Lewinského *Gerron* (vydala Mladá fronta)

Strhující román vychází ze skutečného životního příběhu německé meziválečné filmové osobnosti Kurta Gersona zvaného Gerron, zejména jeho poslední etapy, kdy mu jako židovskému vězni bylo nařízeno natočit propagandistický film o báječném životě židů v terezínském ghettu. V hrdinově volbě mezi opovržením a smrtí nahlíží autor otázky života z pohledu postav, které jsou v příběhu více či méně intenzivně účastny. Překladatelka se vyrovnává s jazykem různých společenských a kulturních prostředí i různých žánrů a všechny nuance se jí podařilo téměř dokonale převést do kultivované a přirozené češtiny, její styl není strojený ani vyumělkovaný, přitom zvládá všechna obtížná úskalí včetně nároků idiomatických a občas i prozodických.

Blanka Stárková – za překlad románu Javiera Mariáse *Zamilovanosti* (vydala Paseka)

Překladatelka se dílem tohoto významného španělského romanopisce zabývá systematicky (je to už jeho čtvrtý román v jejím překladu). Autorův styl neklade nároky na expresivnost ani na jiný způsob jazykového ozvláštňování, ale naopak na kultivovanou, zdánlivě bezbarvou vyříbenost a analytickou jemnost. V románu *Zamilovanosti*, který na půdorysu téměř detektivním zpracovává téma křehkosti lidského poznání, postihuje jazyk sféru lidského vědomí, mentální existence postav a jejich myšlenkových pochodů. Román tak místy nabývá podoby reflexivního, filosofizujícího textu. Překladatelka tu znovu osvědčila schopnost najít v češtině rovnocenné prostředky

pro myšlenkově obsažné a stylově různorodé vyjadřování vyžadující až klasickou přesnost a subtilnost.

Jakub Šedivý – za překlad románu Leonida Cypkina *Léto v Baden-Badenu* (vydal Prostor)

Román, který líčí jedno období v životě Dostojevského, je také knihou autorovy lásky k tomuto spisovateli. Překladatel bravurně zvládl Cypkinovu metodu proudu vědomí s nekonečně dlouhými větami a řetězci asociací. Téměř nečleněný text vyznívá přirozeně; zachován je rytmus textu i jeho poetičnost, text je při své náročnosti čtenářky velmi schůdný. Překladatel projevil výjimečný jazykový cit, nápaditost a lehkost; zřetelná je péče o přehlednou syntaxi a promyšlený pořádek slov, s velkou vynalézavostí je plně postižen mnohotvárný výrazový rejstřík díla.

Štěpán Zajac – za překlad románu Jesúse Carrasca *Na útěku* (vydala Akropolis)

Síla existenciálně oproštěného, narativně strohého příběhu chlapce prchajícího před nebezpečím, jež zůstává dlouho neurčité, tkví v jeho až mytické mohutnosti. Dílo osciluje mezi abstraktní obecností (neurčitost času a místa) a zároveň sugestivní konkrétností bezprostředního detailu, a má i řadu rysů „kafkovsky“ symbolických. Překlad silný zážitek z díla zprostředkoval beze zbytku, díky schopnosti těžít z nevyčerpatelné pokladnice výrazů naturalisticky holých a obnažujících, zároveň se však řetězcích do mocných básnických figur dosáhl v češtině sugestivního účinku, který je vlastní originálu.

Jungmannovu cenu za překlad publikovaný v roce 2015 získává

Iveta Mikešová – za překlad románu Joanny Batorové *Pískový vrch* (vydala Paseka)

Rozsáhlý román polské autorky líčí osudy obyčejných lidí, kteří přišli po válce osídlit území ve Slezsku, která byla odňata Německu (konkrétně jednoho nového sídliště ve městě Walbrzych). Většina příchozích pochází z vesnic, někteří přišli za prací, ale mnozí sem byli přesídlení násilím z oblastí, které připadly Sovětskému svazu. Bizarně, avšak zcela v souladu s polskou realitou té doby, se tu snoubí folklór s hornickými tradicemi a katolická víra s komunistickou propagandou. Ale i když autorka dala svým postavám do vínku podivné osudy, jde o lidi prosté, pro které je život v maličkých nových bytech, s teplou tekoucí vodou a vlastní koupelnou pohádkovým luxusem.

Přesné odpozorování životního stylu první generace osídlenců spojené s vypravěčskou vášní a rafinovanou, a přece přirozeně působící strukturou výstavby textu je povýšeno k výjimečnosti stylem díla. Autorská řeč a řeč i mysl postav jsou tu propojeny v jediný proud nebo možná několik sbíhajících se proudů prostřednictvím poetické, mnohdy až rytmizované prózy evokující folklór a prostoupené metaforami i dialektismy. Každá z postav má přitom svérázné vyjadřování, někdy postižené jen několika replikami, jindy pečlivě a úsměvně zaznamenané v komentáři vypravěčky. Partie textu plné valících se metafor jsou tak střídány poklidným tokem autorského vyprávění nezřídka se silným ironickým podtextem. Text má tedy proměnlivou dynamiku, a všechny tyto jeho rysy se podařilo v českém překladu plně vystihnout. Obtížný překlad zachovává všechno bohatství originálu a opírá se jak o hlubokou znalost polského jazyka a reálií, tak o tvůrčí překladatelčinu vynalézavost a dokonale osvojené jazykové zdroje té nejbohatší češtiny.

Překladatelka se bohužel ze zdravotních a rodinných důvodů omluvila, takže musím požádat paní předsedkyni Obce překladatelů, aby se o vhodné předání ceny postarala.

Moje dnešní úloha zde tím končí, a jako obvykle zbývá ještě potěšení vyslechnout si ukázkou z významenaného překladu.